Економіка

УДК 338.45:658.15

Піхняк Тетяна Андріївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту, економіки,

статистики та цифрових технологій

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Pikhniak Tetiana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Department of Management, Economics, Statistics and Digital Technologies

Khmelnytskyi Leonid Yuzkov University of Management and Law

ORCID: 0000-0002-3301-3495

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ
ANALYSIS OF THE EFFECTIVE USE OF RESOURCES BY AN INDUSTRIAL ENTERPRISE

Анотація. *Вступ. У сучасних умовах розвитку економіки промислові підприємства функціонують у середовищі жорсткої конкуренції, нестабільної ринкової кон'юнктури, зростання вартості матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів, що зумовлює підвищення вимог до ефективності господарської діяльності. За таких умов раціональне використання ресурсного потенціалу, зниження ресурсоємності виробництва та підвищення результативності управління ресурсами є ключовими передумовами забезпечення конкурентоспроможності, фінансової стійкості й сталого розвитку підприємства.*

Мета. Метою дослідження є аналіз ефективності використання ресурсів промислового підприємства та визначення їх впливу на результати

господарської діяльності з урахуванням галузевої специфіки та сучасних умов функціонування.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження слугували дані фінансової та статистичної звітності ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2020–2024 роки, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблемам ресурсозбереження та ефективного використання ресурсів. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема економічний аналіз і синтез, порівняння, групування, динамічний і структурний аналіз, а також систему показників оцінювання ефективності використання трудових ресурсів і основних засобів.

Результати. За результатами аналізу встановлено зростання продуктивності праці та фондовіддачі, що свідчить про підвищення інтенсивності використання виробничих потужностей і наявного виробничого потенціалу. Водночас виявлено тенденцію до зростання зносу основних засобів, що не повною мірою компенсується їх оновленням і створює ризики підвищення ресурсо- та енергоємності виробництва. Обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до оцінювання ефективності ресурсозбереження.

Перспективи. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення дієвих механізмів управління ресурсозбереженням, оновлення основних засобів і впровадження ресурсозберігаючих та енергоефективних технологій.

Ключові слова: *ресурси, ресурсозбереження, ефективне використання, продуктивність праці, основні засоби, конкурентоспроможність, сталий розвиток.*

Summary. *Introduction. In the current economic environment, industrial enterprises operate under conditions of intense competition, market instability, and*

rising costs of material, energy, and financial resources, which increases the requirements for the efficiency of economic activity. Under such circumstances, the rational use of the enterprise's resource potential becomes a key prerequisite for ensuring competitiveness, financial stability, and sustainable development.

Purpose. The purpose of the study is to analyze the efficiency of resource utilization at an industrial enterprise and to determine their impact on business performance, taking into account industry specifics and modern operating conditions.

Materials and methods. The research is based on financial and statistical reports of PJSC "Khmelnytskzalizobeton" for 2020–2024, as well as scientific works of domestic and foreign researchers on resource efficiency and resource saving. The study employs methods of economic analysis and synthesis, comparison, grouping, dynamic and structural analysis, along with a system of indicators for evaluating the efficiency of labor resources and fixed assets utilization.

Results. The analysis revealed an increase in labor productivity and capital productivity, indicating more intensive use of production capacities and improved efficiency of resource involvement in economic activity. At the same time, a growing level of fixed assets depreciation was identified, which leads to a decline in their technical suitability and creates risks of increasing resource and energy intensity of production in the future. The feasibility of a comprehensive approach to assessing resource-saving efficiency, covering economic, technological, financial, and environmental aspects, is substantiated.

Discussion. Further research should focus on developing mechanisms for managing resource saving, substantiating directions for fixed assets renewal, and implementing resource-saving and energy-efficient technologies to ensure sustainable development of industrial enterprises.

Key words: *resources, resource conservation, efficient use, labor productivity, fixed assets, competitiveness, sustainable development.*

Постановка проблеми. У контексті змін економічних процесів функціонування промислових підприємств відбувається за наявності високого рівня конкурентного тиску, мінливої ринкової ситуації, подорожчання ресурсів та зростання вимог до результативності виробничої діяльності. За цих обставин особливої ваги набуває чинник забезпечення стійкого розвитку підприємства є раціональне та ефективне використання всіх видів ресурсів — матеріальних, трудових, фінансових, енергетичних та інформаційних.

Неефективне використання ресурсів призводить до зростання собівартості продукції, зниження прибутковості, втрати конкурентних переваг і зниження фінансової стійкості підприємства. Разом із тим, відсутність системного аналізу використання ресурсів, недосконаліть методів оцінювання їх віддачі та впливу на результати діяльності ускладнюють ухвалення економічно доцільних управлінських рішень.

З огляду на це з'являється об'єктивна необхідність у поглибленому аналізі ефективності використання ресурсів промисловим підприємством, виявленні внутрішніх резервів підвищення продуктивності, оптимізації структури витрат і формуванні дієвих напрямів удосконалення ресурсного забезпечення. Саме вирішення зазначених проблем зумовлює актуальність дослідження ефективного використання ресурсів виробничим підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених присвячена ресурсозбереженню та підвищенню ефективності використання ресурсів, зокрема: С. І. Дорогунцова [1], А. А. Дискіна [2], Н. В. Дем'яненко [3], Л. Г. Мельника [4], І. В. Сотник [5], Г. І. Рзаєва [6], а також M. Wackernagel [7]. Разом із тим, попри ґрунтовність наявних наукових напрацювань, проблематика ресурсозбереження як чинника підвищення конкурентоспроможності підприємства потребує подальшого поглибленого дослідження, що

обумовлено динамічними трансформаціями зовнішнього середовища діяльності підприємств, зростанням вартості ресурсів, посиленням конкурентного тиску та потребою пристосування вітчизняних підприємств до сучасного середовища господарської діяльності. Недостатньо систематизованими залишаються питання комплексної оцінки ефективності ресурсозбереження з огляду на специфіку відповідної галузі та особливості здійснення виробничо-господарської діяльності.

Мета статті – проведення аналізу ефективності використання ресурсів промисловим підприємством, оцінюванні рівня їх віддачі та впливу на результати господарської діяльності.

Матеріали і методи. Джерелом інформації для проведення дослідження стали фінансова, бухгалтерська та статистична звітність ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2020–2024 роки, які відображають результати виробничо-господарської діяльності підприємства, стан та динаміку використання трудових ресурсів і основних засобів. Важливим складником інформаційної бази дослідження стали наукові праці вітчизняних та іноземних учених, спрямовані на вивчення питань ресурсозбереження, ефективності використання ресурсів і результативності функціонування промислових підприємств.

Методологічну основу дослідження становили загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема економічний аналіз і синтез, що були використані з метою виявлення взаємозв'язків між показниками ефективності використання ресурсів), порівняння та групування (для оцінювання змін у динаміці та структурі ресурсного потенціалу), динамічного і структурного аналізу (для визначення тенденцій розвитку підприємства), а також систему показників оцінювання ефективності використання трудових ресурсів і основних засобів.

Виклад основного матеріалу. Ефективність використання ресурсного потенціалу є важливою передумовою сталого розвитку промислового

підприємства, адже вона прямо впливає на показники його економічної результативності, фінансову стійкість та екологічну відповідальність. В умовах зростання вартості матеріальних і енергетичних ресурсів, посилення конкуренції та нестабільності зовнішнього середовища раціональне управління ресурсами набуває стратегічного значення, визначаючи здатність підприємства адаптуватися до викликів і забезпечувати довгострокове функціонування.

Для промислових підприємств будівельної галузі, проблема ефективного використання ресурсів є особливо актуальною з огляду на високу матеріало- та енергоємність виробничих процесів. Оптимальне використання сировинних, енергетичних ресурсів, основних засобів і оборотного капіталу створює передумови не лише для зменшення собівартість продукції, а й для підвищення конкурентоспроможності підприємства, мінімізації негативного впливу на довкілля і забезпечення умови для реалізації концепції сталого розвитку.

У цьому контексті виникає потреба у формуванні системи показників, що дозволяє комплексно оцінити ресурсозбереження за основними напрямами впливу на діяльність підприємства (економічного, технологічного, екологічного, соціального тощо), що зумовлює доцільність їх подальшої систематизації у табл. 1.

Таблиця 1

Напрями та показники оцінювання ефективності ресурсозбереження на підприємстві

Напрям оцінювання	Характеристика показників
Забезпечення підприємства ресурсами	ефективність логістичних процесів; стабільність обсягів постачання; рівень витрат на придбання ресурсів
Технологічна та організаційна база ресурсозбереження	рівень упровадження ресурсозберігаючих технологій; стан виробничого обладнання; якість управління процесами ресурсозбереження
Результативність використання виробничих ресурсів	продуктивність праці; матеріало- та енергоємність виробництва; ефективність використання інформаційних і просторових ресурсів

Вплив ресурсозбереження на продукцію	якісні характеристики продукції; рівень собівартості; рентабельність реалізації
Екологічні наслідки ресурсозберігаючої діяльності	рівень антропогенного навантаження; витрати на охорону довкілля; ефективність екологічних заходів
Фінансове забезпечення ресурсозбереження	обсяг інвестицій у ресурсозбереження; фінансова стійкість відповідних заходів
Ринкові результати впровадження ресурсозбереження	динаміка обсягів збуту; конкурентні переваги продукції; рівень задоволеності споживачів

Джерело: розроблено автором

Кожен напрям охоплює конкретні показники, що дозволяють оцінити результативність використання ресурсів, організаційно-технічного забезпечення, вплив на довкілля, фінансову спроможність та ринкові позиції підприємства [8]. Така класифікація показників дозволяє не тільки здійснити кількісну оцінку ефективності використання ресурсозбереження, але й якісно оцінити взаємозв'язок між економічними, технічними, організаційними та соціальними аспектами управлінської діяльності. У практичному сенсі це дозволяє керівництву ухвалювати виважені рішення стосовно оптимізації ресурсів, підвищення продуктивності та сталого розвитку підприємства.

У цьому контексті аналіз ефективності використання ресурсів передбачає комплексну оцінку фінансово-економічних, виробничих і операційних показників, які відображають рівень результативності залучення матеріальних, трудових, фінансових та енергетичних ресурсів у господарську діяльність. Особлива увага приділяється дослідженню динаміки активів, структури витрат, показників прибутковості, ліквідності, ділової активності та становища підприємства на ринку, що уможливлює виявлення сильних сторін і недоліків функціонуючої системи управління ресурсами.

Проаналізуємо використання окремих ресурсів на прикладі Товариства з додатковою відповідальністю «Хмельницькзалізобетон», що є одним із провідних промислових підприємств Хмельницької області та функціонує у галузі виробництва будівельних матеріалів і конструкцій, відіграє вагому

роль у забезпеченні потреб регіонального будівельного комплексу. Підприємство має сформовану виробничу базу, значний досвід господарської діяльності та стабільні ринкові позиції, що дозволяє йому функціонувати в умовах структурних змін економіки, зберігаючи конкурентоспроможність і потенціал подальшого розвитку.

Проведемо аналіз трудових ресурсів. Аналіз показує суттєве зростання рівня продуктивності праці упродовж досліджуваного періоду. Так, якщо у 2020 році обсяг виробленої продукції в розрахунку на одного працівника становив 1 221,4 тис грн, то у 2024 році цей показник зріс до 2 588,07 тис грн, що є найвищим значенням за весь період спостереження. Загалом продуктивність праці зросла у 2,11 рази, що свідчить про підвищення ефективності використання трудових ресурсів та результативність заходів, спрямованих на технічне оновлення виробництва, оптимізацію виробничих процесів і раціоналізацію ресурсного забезпечення. Аналогічна позитивна динаміка простежується і щодо продуктивності праці одного робітника, що наочно ілюструється на рис.1.

Подальший аналіз доцільно спрямувати на вивчення стану й результативності використання основних засобів підприємства, які формують матеріально-технічну основу виробничої діяльності.

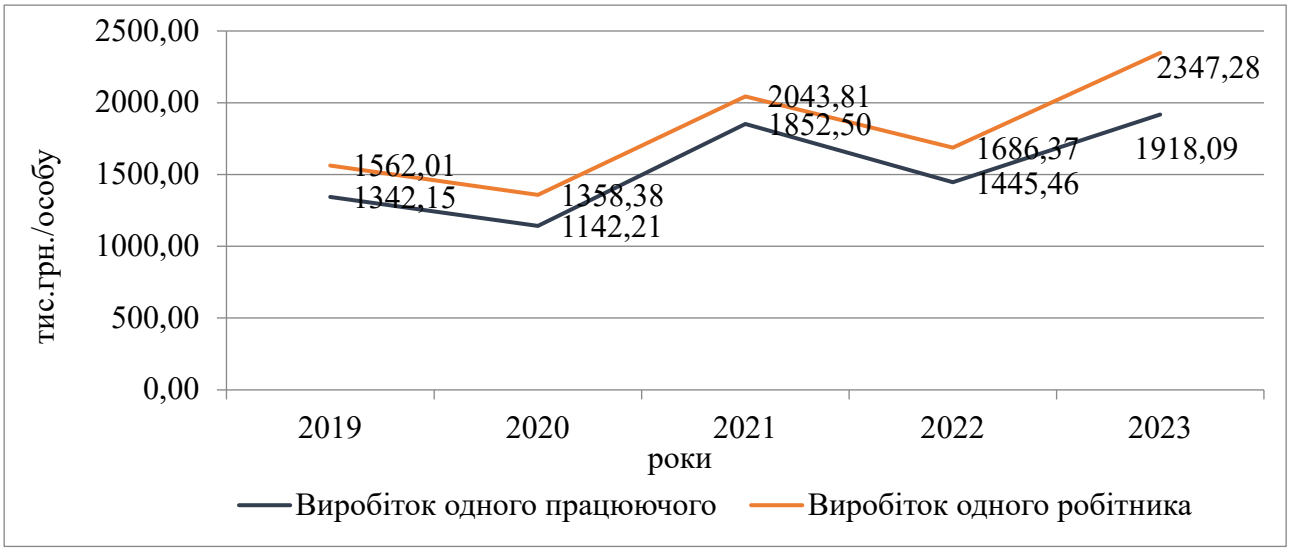

Рис. 1. Аналіз динаміки продуктивності праці працівників ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2020–2024 рр., *тис. грн/особа*

Джерело: сформовано автором із використанням даних фінансової звітності ТДВ «Хмельницькзалізобетон»

Саме рівень їх технічної придатності, ступінь зносу та інтенсивність експлуатації значною мірою визначають можливості зростання продуктивності праці, скорочення собівартості продукції та обсягів реалізації заходів ресурсозбереження.

У цьому контексті доцільним є аналіз динаміки вартості основних засобів, показників їх оновлення та результативності їх застосування, що дає змогу оцінити внесок матеріально-технічних ресурсів у забезпечення сталого розвитку підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Індикатори стану й ефективності використання основних засобів ТДВ «Хмельницькзалізобетон» за 2020-2024 рр.

Показник	Роки					Темп росту 2024 до 2020, %
	2020	2021	2022	2023	2024	
1	2	3	4	5	6	7
Основні засоби (залишкова вартість), тис. грн	134 640	163 368	199 766	171 960	174 264	129,4
Первісна вартість основних засобів, тис.	211 967	257 164	312 074	304 259	328 891	155,2

грн						
Знос основних засобів, тис. грн	77 327	93 796	112 308	132 299	154 627	200,0
Коефіцієнт зносу, %	36,5	36,5	36,0	43,5	47,0	128,8
Коефіцієнт придатності, %	63,5	63,5	64,0	56,5	53,0	83,5
Фондовіддача, грн доходу / грн ОЗ	4,32	4,97	2,89	4,94	6,58	152,3
Фондомісткість, грн ОЗ / грн доходу	0,232	0,201	0,346	0,202	0,152	65,5

Джерело: сформовано автором із використанням даних фінансової звітності ТДВ «Хмельницькзалізобетон»

Результати розрахунків свідчать, що у 2020–2022 роках рівень зносу основних засобів підприємства залишався відносно стабільним і перебував у межах 36,0–36,5 %, що свідчить про задовільний технічний стан виробничого обладнання та достатній рівень його придатності до експлуатації. У цей період коефіцієнт придатності перевищував 63 %, що є позитивною характеристикою виробничого потенціалу підприємства. Починаючи з 2023 року спостерігається суттєве зростання коефіцієнта зносу — до 43,5 %, а у 2024 році до 47,0 %, що супроводжується відповідним зниженням коефіцієнта придатності до 53,0 %. Отримані результати вказують на прискорене фізичне й моральне старіння основних засобів, яке недостатньо компенсується оновленням обладнання та модернізацією діючих виробничих потужностей. Отримані результати вказують на зростання ризиків зниження техніко-економічної ефективності виробництва, підвищення витрат на обслуговування та ремонт обладнання, а також потенційне зростання ресурсо- та енергоємності продукції. У цьому контексті актуалізується необхідність активізації інвестиційної політики, спрямованої на оновлення основних засобів, впровадження ресурсозберігаючих і енергоефективних технологій, що має визначальне значення для забезпечення сталого розвитку підприємства

Фондовіддача у 2020–2021 рр. перебувала на відносно високому рівні, що характеризує рівень ефективного використання виробничого потенціалу

підприємства. У 2022 році показник різко знизився до 2,89 грн/грн, що відображає скорочення обсягів реалізації на фоні зростання вартості основних засобів та впливу кризових факторів. У 2023–2024 рр. спостерігається відновлення і суттєве зростання фондовіддачі, яка у 2024 році досягла максимального значення — 6,58 грн доходу на 1 грн вартості основних засобів. Виявлена тенденція характеризує підвищення інтенсивності використання виробничих потужностей, розширення обсягів реалізації та зростання результативності управління активами підприємства. Динаміка фондомісткості є дзеркальним відображенням змін фондовіддачі. Зростання показника у 2022 році до 0,346 грн/грн свідчило про зниження ефективності використання основних засобів, тоді як його зменшення у 2024 році до 0,152 грн/грн означає, що для формування 1 грн доходу підприємству необхідно все менше вкладень у основні засоби. Така тенденція є позитивною з точки зору ресурсозбереження та економічної ефективності.

Отримані результати підтверджують, що підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві відбувається переважно за рахунок інтенсивних факторів, що відповідає завданням сталого розвитку. Водночас зростання рівня зносу основних засобів, виявлене раніше, свідчить про необхідність поєднання інтенсивного використання виробничих потужностей із цілеспрямованою політикою їх оновлення та впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснено оцінювання показників ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. Дослідження динаміки фінансово-економічних, виробничих і ресурсних показників засвідчило зростання обсягів діяльності, продуктивності праці, що вказує на покращення результативності використання виробничого потенціалу. Водночас, виявлено тенденцію до підвищення матеріаломісткості та енергоємності виробництва, зростання рівня зносу основних засобів і нерівномірності фінансових результатів у

динаміці, що свідчить про наявність внутрішніх резервів підвищення ресурсної та енергетичної ефективності й обґрунтовує необхідність удосконалення системи управління ресурсозбереженням.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розроблення та обґрунтування комплексних механізмів управління ресурсозбереженням на промислових підприємствах з урахуванням галузевої специфіки. Перспективним є поглиблене вивчення впливу інвестиційної політики на оновлення та модернізацію основних засобів, а також оцінювання ефективності впровадження ресурсозберігаючих і енергоефективних технологій. Окремої уваги потребує формування інтегрованих показників оцінки ресурсної та енергетичної ефективності, що дозволить підвищити обґрунтованість управлінських рішень і сприятиме забезпеченню сталого розвитку промислових підприємств у довгостроковій перспективі.

Література

1. Дорогунцов С.І., Пітюренко Ю.І., Олійник Я.Б. та ін. Розміщення продуктивних сил України : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ, 2000. 364 с.

2. Дискіна А. А. Ресурсозбереження, як інструмент ефективного управління виробничим потенціалом підприємства. *Економіка: реалії часу.* 2020. № 5 (51). С. 28-33.

3. Дем'яненко Н.В. Управління ресурсозбереженням як шлях до ефективного розвитку сільськогосподарського підприємства. *Приазовський економічний вісник.* 2018. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/5_10_uk/31.pdf. (дата звернення: 15.12.2025).

4. Мельник Л. Г., Дегтярьова І. Б., Кубатко О. В. Економіка ресурсозбереження : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2021. 240 с.

5. Сотник І., Швець І., Момотюк Л., Чорток Ю. Управління інноваційним розвитком відновлювальної енергетики у домогосподарствах

України: проблеми фінансової підтримки. *Інновації маркетингу і менеджменту*. 2018. № 4. С. 150–160.

6. Рзаєв Г.І., Няйко С.М. Ресурсна безпека підприємства та обґрунтування аналітичних процедур її підтримки в економічному аналізі. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2017. № 6(1). С. 172-175.

7. Wackernagel M., Hanscom L., Jayasinghe P. The importance of resource security for poverty eradication. *Nature Sustainability.* 2021. Vol. 4. P. 731-738.

8. Кузьміна О. С. Аналіз ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на підприємствах України. *Економіка та держава.* 2022. № 4. С. 88-92.

References

1. Dorohuntsov, S.I., Pitiurenko, Yu.I., Oliinyk, Ya.B. ta in. (2000). Rozmishchennia produktyvnykh syl Ukrainy: navch.-metod. posibnyk dlia samost. vyvch. dysts. [Location of the productive forces of Ukraine: teaching and methodological manual for independent study of the dissertation]. Kyiv, pp. 364 [in Ukrainian].

2. Dyskina, A. A. (2020). Resursozberezhennia, yak instrument efektyvnoho upravlinnia vyrobnychym potentsialom pidpryiemstva [Resource conservation as a tool for effective management of the production potential of an enterprise]. *Ekonomika: realii chasu – Economics: realities of the times,* 5 (51), 28-33 [in Ukrainian].

3. Demianenko N.V. (2018). Upravlinnia resursozberezhenniam yak shliakh do efektyvnoho rozvytku silskohospodarskoho pidpryiemstva [Resource conservation management as a way to effective development of an agricultural enterprise]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk – Azov Economic Bulletin.* URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/5_10_uk/31.pdf [in Ukrainian].

4. Melnyk, L. H., Dehtiarova, I. B., & Kubatko, O. V. (2021). Ekonomika resursozberezhennia: navch. posib [Economics of resource conservation: a textbook]. Sumy: Universytetska knyha, pp. 240 [in Ukrainian].

5. Sotnyk, I., Shvets, I., Momotiuk, L., & Chortok, Yu. (2018). Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom vidnovliuvalnoi enerhetyky u domohospodarstvakh Ukrainy: problemy finansovoi pidtrymky [Management of innovative development of renewable energy in households in Ukraine: problems of financial support]. *Innovatsii marketynhu i menedzhmentu – Marketing and management innovations,* 4, 150–160 [in Ukrainian].

6. Rzaiev, H.I., & Niaiko, S.M. (2017). Resursna bezpeka pidpryiemstva ta obgruntuvannia analitychnykh protsedur yii pidtrymky v ekonomichnomu analizi [Resource security of an enterprise and justification of analytical procedures for its support in economic analysis]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Bulletin of Khmelnytskyi National University,* 6(1), 172-175 [in Ukrainian].

7. Wackernagel, M., Hanscom, L., & Jayasinghe, P. (2021). The importance of resource security for poverty eradication [The importance of resource security for poverty eradication]. *Nature Sustainability - Nature Sustainability.* Vol. 4. 731-738.

8. Kuzmina, O. S. (2022). Analiz efektyvnosti vprovadzhennia resursozberihaiuchykh tekhnolohii na pidpryiemstvakh Ukrainy [Analysis of the effectiveness of implementing resource-saving technologies at Ukrainian enterprises]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state,* 4, 88-92 [in Ukrainian].